

ACADÉMIE DES JEUX FLORAUX

REMERCIAMENT

Legit en sezilha publica lo 11 de mai 1952

per

lo senhe Joan SEGUY

elegit Manteneire

TOULOUSE
IMPRIMERIE MODERNE
22, rue Sainte-Ursule

—
1953

REMERCIAMENT

LEGIT EN SEZILHA PUBLICA LO 11 DE MAI 1952

PER

LO SENHE JOAN SEGUY

ELEGIT MANTENEIRE

SENHES MANTENEIRES,

Un vèspre de junh de 1930, èri crozificat, paure drollat de setze ans, per lo mal côr d'un ôrre pensament : las esprôbas de la promièra mitat del baccalaureat. E saquelà aviai pas volgut me mancar un afar istoric : dins la grand sala de l'Academia dels Jôcs Florals, un Mossur, un prèire, anava tornar gausar çô que s'èra pas gausat despèi sègles e sègles : prononciar son discors d'entrada à l'Academia en lenga d'ôc. Ieu, qu'aviai pas jamai entendut parlar l'occitan que per la menudilha, ieu, que l'os qu'an l'autoritat repotegavan quand me capriçavi, testut e reguinhaire, à emplegar la lenga mairala cada côp qui n'aviai idèia, veniai beure lo vin de la revenja. Sietat al pèd d'aquela tribuna, gaireben al promièr renc, mièit fôl de gauch e d'orgolh, agaitavi e auzisai, èlhs e aurelhas alandats, un prèire supèrbe, dins l'assemblada la mai causida de la vila, davant las

personalitats màjers e plus respectablas, à far tindar e tronar los ressons de mon lengadocian. A ! se la regentôta, que volia un còp me desondrar de la côfa d'ase per que m'avia entendut à dire tres môts d'occitan, avia podut estre aquiú ! Regrèti pas, ara, qu'una causa : es d'aver pas sabut aquel jorn, que ieu tanben, vinta-un ans enlà, fariái cò meteís à la meteissa plaça ; mai cossí m'i seriai fizat ? Cal dire tanben qu'una tala profecia m'auria completament desvariát e destimborlat, à punt qu'auriai al solide, lo lendeman maitin, barréjat la geometria ambe la física e lo latin ambe l'espanhòl, e, qu'al cap de fin, auriai pas jamai podut vos dire aiciú, Senheís Manteneires, mon alegrança e ma reconeissença de m'aver convidat à portar, dins vôstra illustra companhia, dos braces de mai à la còlha dels trabalhaires que bastisson l'endevenir de l'occitan. Se m'avètz elegit, es pramor que sabí, mercés als vièlhs pageses del Lauragués (Dius los veja !) parlar en lenga d'òc, e tanben pramòr qu'ai dedicat mas caitivas facultats à l'estudiar. Farai doncas cò que, en me portant, m'avètz comandat : pos parlarai occitan e vos parlarai de l'occitan.

Se cal pas estonar se, à bèls còps, los aparaires del vèrbe mièchjornal son un bricon originals : la lenga qu'aiman e defendon es plan la mai estranha de l'Euròpa. Vòli pas dire, al segur, dins son estructura e son evolucion, que son ambe lor particularitats pròpias, las de las autras lengas romanas del Sud : autan plan es pas à-n aquel punt de vista que la vos vòli mostrar oèi. Mai son istòria umana, politica e sociala es una raretat, gaire-ben quicòm

de jamai vist. Plan segur, lo condicionament de l'occitan, estudiat dins lo detalh, pôt pareisser lo meteis que dins las autras lengas de civilizacion. Solament, las escazenças, las variacions, las modalitats de l'occitan se seguisson e s'enjangan coma enlôc mai. Acô comença al començament. Tot d'un côp, à la fin del sègle XI, esclata un vertadièr miracle dins l'istòria de la lingüistica de l'Eurôpa. Coma une Menèrva se quilhant fôra de la clôsca asclada de Jôus, èlm en tèsta, lança à la man e escut al braç, prèsta en naissent per tota mena de luita o de jôcs de l'esperit, la lenga d'ôc literaria espelis... Nôstre promièr trobador, Guilhèm de Pèitius, se servís d'un lengatge poetic requist, perfèt, d'una riquesa que laissa pas res à desirar, d'ara en avans prôpri à se plegar à totis los artificis d'un art sabent, à exprimir una pensada e unis sentiments que contan demèst çò qu'an produzit de mai fin e de mai sotil l'esperit e lo côr de l'òme occidental... Dins los autres domenis, podèm atal-atal seguir los progresses d'un lengatge literari que va dels promièrs quequejaments fins à la maturitat : aiciu, res de parelh, èm sul côp à cap de pic. Cossî s'es congriat, dins qunas cortis, dins qunis claustres, per qunas gents ? Mistèri. E ont, dins qun canton d'Occitania ? Podèm dire que lo francés ven del centre del domeni, l'espanhòl literari de Leôn e de Castilha, l'italian de Toscana; que mai, à l'Atge mejan pertot e dins qualques païses oèi encara, cada varietat dialectala es representada dins l'ôbra literaria : en França d'oïl, los libres picards son al mens autan que los d'Isla de la França, e un Sant Bernat sabia

pas escriure qu'en lorrenc. Del temps que la lenga poetica d'ôc es de pertot e d'enlôc : a passat long-temps per lemosina, à causa d'un sol tratament fonetic, que se trôba al nôrd de tot lo domeni occitan ; mai tot çô d'autre pôt autan plan esser pres per lengadocian o provençal. Causa remirabla, los trobaires, d'ont que sian, emplègan totis la meteissa lenga, sens cap de particularitat mairala, mèmes los italians e los catalans : sols los darrièrs trobaires catalans s'engaranàn dins quelques rimas, en encara de cent en quaranta. E acô es pas tot : per far encara milhor al sens contrari dels autres, los Occitans an començat l'istôria de lor lenga per ont los pòples an l'abituda d'acabar. En França d'oïl, en Espanha, en Alemanha, pertot, ôm va viste, o doçamenton, d'una periôd de pluralitat dialectala cap à l'unitat : l'Occitania es partida de l'unitat per n'arribar, al temps d'ara, à l'esbricalhament de que patissèm. Saquelà, tan lèu lo sègle XII, avèm la prôva que l'occitan èra una lenga à dialectes, coma ôc calia esperar virant d'un país d'una tala estenduda : los documents diplomatics son redigits dins la lenga del canton ont son escriuts. E encara aiciu, avèm mai d'una razon de nos estonar e de nos crezer : èm los promièrs, dins tota l'Eurôpa del Oest e del Centre, qu'avèm escriut nôstres papièrs d'afars dins la lenga de cada jorn : mai de cent ans avant la França d'oïl, non sabi quant de sègles avans que los Italians o Alemans se gausèssen servir regulariament de lor lenga dins aquel emplec, los notaris occitans laissèron de costat lo latin per redigir cartas e documents dins

aquela lenga fèrma e clara, codificada sul môlle de la vièlha tradicion juridica romana, que sola l'ordenança de Villers-Cotterets, al sègle XVI, poirà despotentar. Las escôlas de cancelaria de Tolosa, d'Ortés, avian sabut solver lo problèma que se pausa à nos-aus ara mateis : reglar e normalizar una lenga occitana unificada, sens pracô renonciar à las particularitats que son lo tésaur de las tradicions regionalas : unitat sens cap de centralisme... Entre los sègles XII e XIV, semblava, dins tot nôstre Occident, que la lenga d'òc poguèsse sola assegurar lo fais de la pensada prigonda e lo fôc de l'estrambôrd poetic : èra la sola que pretendèsse à la succession del latin. Non pas solament Tolosa, Auvèrnhha, Provença, Gasconha jogavan de l'orguena maravilhosa, mai encara Pèitius, Barcelona, Lombardia. Es que la lenga d'òc èra la fôrma e lo veïcle d'una pensada, d'una filosofia, d'un art de viure que pertot fazian flôri als èlhs esmiraglats de los rufes Europeans encara enfangats dins la misèra morala del naut Atge mejan : Cortesia portava pertot l'onor de l'Occitania e de sa lenga. Plan milhor : coma lo toscan illustrat per l'Alighieri, coma lo galician ennoblit pels trobaires, l'occitan devia venir plus grand encara : la lenga mèstra, e un jorn ben-lèu, la lenga nacionala de França. I avia pas cap de razon, à-n aquel temps, per que l'unificacion se devèsse preveire sur Parîs plus lèu que sur Tolosa.

Cossî va que, tot just aprèp dos sègles e mièch d'esplendor, nôstra lenga comença à monstrar los promièrs signes de cansament, de desconfôrt ? O !

Plan solide, res, ni de lèn, ni de prèp, dins aquel sègle XIV, la menaça pas encara... L'esplicacion aisida, trôp aisida, los Felibres la trobaràn dins lo malastre de Murèt : los del Nôrt baton los Occitans, impausan lor dominacion politica, e, del meteis còp, ajudats per l'Inquisicion, acaçan los trobadors, enjaourisson lor lenga. Qu'una lenga sia estada perseguida, acô s'es vist un pauc pertot, e se vei encara; mai aquel sistèma, ambe sas solas fôrças, a pas jamai reussit à tuar una lenga. Al sens contrari, plan sovent, la persecucion balha un còp de fiçon à un idiòm flaunhac, e, per nôstre compte, rendèm gracias à l'abat Grégoire, à sos suportaires, à sos eretièrs de l'Empèri e de la IIIca République : lor pendardiza es per un brave pauc dins lo reflex defensiu que, al jorn de oèi, es lo millhor esper de subrevida del nôstre lengatge. Per tornar al nôstre afar, rapelarai que lo Canonge Salvat a provat que la Glèisa a pas jamai fait res en Occitania contra l'occitan : l'Inquisicion a plan pro de crimes à son compte, escozents per nôstres còrs d'Occitans, sens que sia necita de li a tribuir aquel.

D'autres en dit que l'occitan avia mancat d'un sentiment de nacionalitat per i acotar sa fôrça. S'es vertat que lenga e nacionalitat se trôban sovent ligats, poiriam, mercés à Dius, establir tota una tièra d'exemples del contrari. A quana nacionalitat correspond, despèi mai de 2.500 ans, l'usatge del sanskrit ? e del latin ? E sens anar tan lèn, ara, l'emplec de mai en mai estendut de l'anglés ? De pòples de meteissa lenga, o gaireben, vivon vint sègles trossejats, avans de se poder seudar, coma

l'Alemanha ; o alavetz, aprèp una longa periòd d'unitat, se sopartisson, s'entrebaton : la comunitat de lenga a pas empachat l'America latina de se copar de la maire patria, de s'esbrighalhar en sabi pas quant de republicas qu'acaban pas de se pelejar o al mens de s'entre-pessigar ; l'unitat de lenga pôst pas evitar à l'Empèri britannic, despèi la separacion feroja dels Estats-Units, de s'en anar à trôsses e petasses, tot coma autres còps l'Empèri roman. E aquí un exemple encara mai tipic : despèi de sègles, l'Eire luita contra lo conquistaire anglés, e saquelà, pauc à pauc, lo gaelic, lenga nacionala dels Irlandeses, se pèrd al benefici de la lenga dels dominadors aborrits : en 1926, 19,3 % dels Irlandeses à pena parlavan encara gaelic ; e ara, que l'Eire a enfin trobat son independencia, los esfôrces oficials an podut relevar aquela proporcion d'un bricon mens de 4 % en dètz ans. (estatistica falsa : la vertat es que lo gaelic se môr.) Al revès, i a de païses ont se parla mantuna lenga, milhor, ont una tièra de lengas vivon sus un pèd d'egalitat oficiala, e que saquelà môstran una potencia e una unitat politica de rôc. Bel temps a, dins las armadas del Grand Rei dels Pèrsas, los ôrdres se podian pas balhar que per interpretes, e la Pèrsa es encara oèi lo plus ancian estat indo-european. Qun gausaria negar lo patrotisma dels Suiças, que parlen francés, italian, retic o alemanic (dizèm plan alemanic, e non pas aleman, pramor que en Suiça, l'aleman oficial s'emplèga pas qu'oficialament ; dins la vida vidanta, tot ôm, dels plus menuts als plus bèls, parla pas que los dialectes, e se servir de la lenga de ceremonia es

sentit comma malonèste) ? Rapèli que la Confederacion, i a pauc de temps, a pas avut pòu, à sas tres lengas oficialas, de n'ajustar una quaterenca : lo reto-roman. Aquiu de gents segurs de lor fôrça, e qu'an pas pòu de la libertat ! E qun poiria venir afortir, sens far rire, que l'Union sovietica es un estat flac e teunhe del fait de las cincanta dôas lengas reconegudas e ensenhadas sur son territòri ? Per nos-aus, Occitans de 1951, avèm pas brica besonh de nos acotar sus un principi nacionalista per sostenher las nôstras revendicacions lingüïsticas. E d'ont la tirariam, aquela nacionalitat qu'a pas jamai existit ? Em Franceses, « ni cort, ni costiers », d'expression al còp francesa e occitana. A la mala gent que manca pas, cada còp qu'una polemica se noza, de nos parlar de separatisma, se pòt respondre per aquesta citacion d'un grand istorian conteporan, qu'es pas brica un ôme del Mièchjorn : « Les populations du Languedoc acceptèrent l'autorité du roi de Paris. A travers les siècles, elles demeurèrent sincèrement attachées à la couronne. Au cours de la guerre de Cent ans, il y eut bien des défaillances dans le Nord. Paris même trahira, sera bourguignon, voire anglais, Toulouse sera toujours fidèle. » (Ferdinand Lot, *Les invasions germaniques*.)

Doncas, lo ligam nacionalitat-lenga a pas res de necessari, e se pòt pas atribuir à la falta de sentiment nacional l'aflaquiment de l'occitan à comptar del sègle XV. Cal cercar en dacòm mai. Tot ôm sap que lo centre de gravetat politic de tot lo país

se fixa per totjorn à Parîs dins lo cors de l'Atge mejan : i a pas à negar qu'una fôrça d'annada en annada mai potentà virarà cap al Nôrt las modalitats de la periferia. Mai aquela attraccion, se pèsa d'un grand pes, ôc pôt pas tot explicar, l'anam vezer sul còp. Dins lo cementèri de la lingüistica, trobarem las causas vertadièras. De totas las lengas qu'an perit, la màjer part son môrtas pramor que, lengas de vincuts, an laissat lo pas à la dels conquistaires : etrusc, iberic, galés, aquitanic, punic davant lo latin ; egipcian, latin d'Àfrica davant l'arab ; celtic davant lo saxon : acô prôva que l'element politic es une causa de cambiament sens contèst de promièr renc. Mai coma lo cas contrari es lèngh d'estre rar, ne cal concluzir qu'es pas la sola. L'exemple lo mai conegut es lo del germanic : los conquistaires francs de la Galia, al cap de tres sègles e mièch, avian desmembrat lor lenga al profièit del roman ; Uc Capet ne sabia pas res plus. Los Visigòts d'Espanha èran tan ufanoses que defendian los maridatges ambe los Espanhòls, e saquelà aujèron lèu fait de cambiar lor lenga contra la dels vincuts. Atal pels autres Germans d'Italia. Atal pels Normands qu'avian d'abòrd impausat lor francés als Angles-Saxons que, chic per chic, serà rosegat... Mai se regardam de plus prèp l'estat dels pòples establits en simbiòsis que venèm de citar, veirem que, dins cada cas, la lenga que servia d'expression à la cultura superiora, à l'umanitat mai civilizada, a avut lo dessus subre l'autra. Quand la cultura es nula, e que de mai avèm afar à una lenga de sotmeses, i a pas cap de

luite possible : l'analfabetisme del galés o del aquitanic podia pas grand causa contra la lenga de Vergèli, çò meteís lo punic dins una civilizacion purament mercantila coma la de Cartage. De vinçaires comma los Germans d'Occident an pas cap de vergonha de caucar lo lengatge milanta còps mai eficaç e mai ric que lo siu, ja qu'exprimèsse una literatura tant abastardida coma la dels sègles V à VIII. Mai qu'un lengatge de dominats poga contrapausar à la cultura dels dominaires un tresor pròpri jelosament gardat e enriquít, tot es pas perdut. L'angle-saxon, fòrt de sas cronicas, de sa literatura epica, enflorit de l'òbra d'un Chaucer, poguèt resistir à la butada normanda (que pas mens avia al siu aventatge una rica produccion poetica e la favor de l'aristocracia) e, fin finala, la poder mai, non pas sens aver laissat dins l'afar mai de la mitat de son vocabulari (e aiçò pròva que l'ingestion de mòts non autoctòns, mèmes à dosis matruca, s'acaba pas forçadament per una indigestion mortala ; l'occitan el tanben pòt fòrt plan suportar e digirir los mòts qu'a panats al francés.) En revenja, los Franceses del Canadà, sarrats al foguier de las tradicions popularias las plus prigondas, sauràn, elis, faire cap al plus fòrt, e gardar testudament, en lo fazent fructificar, lo patrimòni cultural e lingüistic de la França... Per sòrt contrari, vezem lo trist exemple del latin d'Africa, separat de sas sorgas, desmembrant las fonts sagradas de sa vida, se laisser estofar per una mièja barbaria mesprezabla. E aici un cas terrible : quant la volentat del pòple òc voldria, quand totis sos afectes lo portarian à salvar

sa lenga morenta, i a pas res à far se quicòm de grand e de bèl es pas al servici de l'òbra de restauracion. La pichona isla de Man perdia fa cincanta ans son lengatge celtic ; se fondèt un vertadièr felibrige, plen de fôc e de fé... I a quaranta ans d'acô, e lo manx a completament desaparegut. Mai quana èra la literatura manx ?

Tot acô es conegut, e aviatz pas besonh de ieu per ôc aprenher. Mai me som permetut d'i insistir, pramor que trobarem aquî la clau de l'estranha destinada de l'occitan. Malaut despèi cinc sègles, a pas volgut se laisser morir : milhor, se torna ara revisar. Aquela subrevida gaire-ben unica dins l'istòria de la lingüistica d'Eurôpa ten dins l'equacion : cultura occitana en balança ambe la cultura d'oïl. Acô vòl pas dire que, per se mantener, la lenga d'ôc auja besonh d'una cultura artistica e literaria superiora o mèmes egala à la francesa ; no, basta qu'existisca. Mai cal pas desmembrar tan-pauc que la nonvalor va dreit al res tot cort. De tala maniera que podèm menar la corva matematica de las dôas realitats en foncion l'una de l'autra : cultura occitana e vitalitat de la lenga. Quand l'art e la pensada d'oc èran al dessus de oïl, deguns podia pas solament aver idèia que la lenga foguèsse menaçada de cap de maniera : inutil de s'apesugar aquî. Lo perelh comencèt al sègle XIV, quand la vertut poetica baixèt : mais èra pas encara plan grand. Venguèt mortal cent ans plus tard, quand las letras d'oc passèron tot bonament al dejos de res, ambe en faça una producion literaria de mai en mai preciosa e

potenta. Arrestem-nos un momentôt à-n aquela periôd critica. A promièra vista, al sègle XIV, tot continua. Mai en realitat, tot se pèrd. Nôstres illustres fondators ôc sabian plan, quand instaurèron los Jôcs Florals e compausèron las Leis d'Amor : non pas, coma se dits sovent, per mantener la lenga, que balhava pas encara cap de signe de flaquierà, mai per mantener la valor de la poesia que vezian devalar : sabian, elis, que « la fe sens ôbras môrta es »... Mai çossî s'explicar aquela descazença de la produccion literaria d'ôc cent ans à pena aprèp los folzes del sègle XIII ? Guèrra dels Albigeses ? Lèu dit ! Per ieu crezi subretot à quicôm mai, e gausarai l'esprimir aiciu, ençò de Dôna Clemença, encara que pogai crenher de sentir caze sus mon esquina de renegaire, per m'esclafar, las colomnas del Temple. La literatura d'ôc s'es estofada tot doçamenton pramor qu'a pas sabut se tirar de las rodièras d'antan. Aprèp dos sègles d'erótica cortesa, cantada sus unis ritmes invariablament perfèts, calia trobar quicôm mai. Ja sabi plan tot çò que devèm, Occitans o non, à l'edifici subreuman qu'enartèron los ingènis nôstres dels sègles XII e XIII : lo mond occidental n'es estat regenerat, et tot un costat de nôstra civilizacion n'es encara lo regrelh en linha directa. Mai à la fin del sègle XIII, tot èra dit aquî dessus : amor, totjorn amor, e encara amor, lo monde n'èran rabanats, e los poètas mèmes se fazian rares que se sentissian lo côr de recoquelar aquel *sicut erat*. S'encara aquel tèma, qu'es, de per la natura de l'Univèrs, eternal, s'èra renovelat dins un sens mai uman, mai carnal gau-

sarai dire : mai brica : la Glèisa costrenh los poètas à purificar lor inspiracion, e la poesia ven la causa la plus eissuda, la mai artificiala que se poga imaginar. E tan-ben la mai fastigosa : qun s'a podut jamai regalar à auzir las ressègas d'un Guilhèm Montanhagòl ? Aquestis temps, torna sus l'aiga una môda critica del sègle passat, que voldria atribuir à l'Occitania l'invencion de la poesia epica (los que sostenon aquel punt de vista son generalament nascuts fôra d'Occitania). Ieu, vòli plan ; regrèti qu'una causa, es que los Occitans sian estat tot just capables de descobrir lo segrèt, e aujan laissat à lor vezins del Nort lo biais de l'espleitar. Es pas que metai lo genre epic al dessus dels autres (las estripadas de la Cançon de Rolland m'an totjorn embaranat, e acò torna cada tres pajas), mai vezi une causa : lo grand e pichon monde èran fòls, al sègle XV, d'aquelas monstrosas adaptacions en prôsa que contuhavan, abastardit e bufèc, lo vièlh epos francès o lo meravillos roman cortés de Chrétien de Troyes. La literatura poetica d'oïl al sègle XV compta pas, e, fôra d'un Villon isolat, valia ni mai ni mens que la pauprièra occitana : i a pas qu'à légir un trôs de Guillaume Cretin ou de Jean Molinet per se n'afortir un brave còp. Se l'Occitania avia podut alinhar qualques romans de cavalaria en prôsa, de la Taula Redonda o d'autres, e milhor, tirats d'un fonds épic occitan, s'avian avut d'autres *Jaufré* o *Guilhèm de la Barra*, los seshors miechjornals, lo monde que sabian legir, se serian pas jetats atalentits sus los enôrmes libresses francimands que sols èran capables de

servir la mercandiza literaria al gost del jorn. Remembrem-nos lo Biarnés Gaston Febus, dejà al sègle XIV, se fazent legir per Froissart son roman francès de *Meliador*, e acô fins que s'i endormiguèsson dessus. Podèm estre solides qu'es d'aquel biais que los clerics d'òc an desaprés de legir e d'escriure lor lenga, e qu'an començat de se figurar que, per far quicòm de polit e de plazent, se valia milhor servir del francès. D'ara en avans, lo monde cultivats se viraràn de mai en mai cap à la produccion francesa ; l'elita occitana cercarà cap à la cort de França e à sos entorns aquela cultura agradiva que s'es atudada en tèrra nôstra. Los rares escrivans que ne son filhs, à partir del sègle XVI, emplegaràn pas que lo francès. Es à-n aquel moment que se noza lo complex dont la lenga d'òc es malauta despèi : lo monde coma cal parlan francès, o ensajan, l'occitan es per la paurilha. A comptar del sègle XVI, l'occitan ven una mèrca sociala, una lenga de classe. Dins una societat tant fortament estreficada coma la del regim ancian, se compren çò qu'acô vòl dire : cada classe a son vestit, sos insignes, sos plazers, sos privilègis, sa noiritura, son lengatge, son canton dins la ciutat. Cada classe trifozis d'enveja de pojar un escalon mai ensus ; cada pas de ganhat implica un cambiament dins los bens e mèrcas atributivas, que materializa als èlhs del novèl promogut e à los de sos parièrs, actuals e d'aièr, lo progrès que se ven de conquistar. E i a un esparron de l'Escala sociala ont òm se pòt pas trinchar sens quitar lo « patoès » per lo francès. Al sègle XVI, aquel esparron èra lo de la cima ; mai,

chicas e micas, lo moviment d'uniformizacion e de conquista fa passar d'una classe d'amont à las d'aval los privilègis essencials, e, dos o tres sègles mai tard, la mèrca lingüistica aura devalat fins à la borghesia aisida : rapelatz-vos la tatà Portal, vièlha borghesa provençala del *Numa Roumestan* d'Anfôs Daudet. Sa condicion superiora li defend d'aver mèmes l'aire d'entendre lo provençal ; qu'un vailet li diga : « Vau portar la civada au chivau », la dama fa sos fastis, fa repetir, e consentís à comprendre res que quand l'autre a traduzit : « Je vais porter la civade au chivau. » Dins un tal estat de las causas, cossî va que totis los Occitans, demest 1550 et 1800, aujan pas abandonat lor lenga ? Cossî l'occitan a pas desaparegut de la faça de la tèrra ? Qu'èm aqui dins una periôd maldita per las lengas segondarias : tota una tièra, en Eurôpa, son môrtas à-naquel moment. Los Gôts fugissent davant los Huns, avian portat lor lenga en Crimea, mai s'i es perduda al sègle XVI. Lo roman de Ragusa se nèga dins l'eslave, e lo vièlh prussian, lenga baltica, dins l'aleman al sègle XVII, malgrat las traduccions de libres religioses feitas cent ans avans ; lo polab s'escantís, dins la region de l'Elbe, al cors del sègle XVIII. Lo cornic, idiôm celtic del Cornwall anglés, arriba à cap de camin à la fin del meteis sègle : atal lo parlar del rei Artur s'en es anat retrobar dins la môrt del passat las ombras encantadas qu'an fait, ambe la literatura cortesa, lo milhor de l'art literari medieval. E quelques ensags felibrencs, tentats en 1904 e 1936, an pas podut ressussitar lo cornic. Cossî va que la lenga

dels trobadors auja pas perit, ela tan-ben, dins la trumada d'aquelis sègles negres ? Es que contra las fôrças de destruccion, la natura fa totjorn jogar los ressòrts segrèts d'una organizacion defensiva, e, plan sovent, lo remèdi se trôba dins lo mal meteis. Per exemple, avèm vist que l'estratificacion sociala de la França d'antan èra una causa insigna del perelh. Solament, aiciu lo revès : tant qu'un ôme a pas oficialament passat la barralha que lo des-separa del estatge de dessus, a pas lo dreit de n'usurpar las prerogativas (rapelem-nos los decretès del sègle XVII defendent à las femnas dels ômes de lei de portar sus lor raubas los ribans d'aur reservats à la nobleza) : un pagés, un obrier, ensajant de parlar francés, farà rire ; milhor, el meteis, tot plen de sentiment de la ierarquia, se pensarà esser malonèste se quita lo « patoès ». Voldria plan aver aquel dreit, mai, consent, s'en ten à çô que li permet sa condicion actuala : es ferrat à son « patoès », coma à sos esclòps, à sas pelhandras, à son milhàs, à sas corvadas. E pèi l'abituda, o autrament la fôrça d'inercia, servís justament à gardar de la roïna las gents e las causas : quand lo plec es pres d'emetre un sistèma de fonèms, d'usar d'un vocabulari, de conduzir sa pensada dins un cadre sintactic donat, es pas aisit de cambiar acô de cap en cap en se metent à un lengatge tot diferent.

E pèi, aquel francés, per tantas envejetas que faga, lo cal aprener, per lo parlar, çô que necessita dôas condicions : lo coratge de s'i metre, e l'ins-truccion à la portada de tot ôm. La promièra es

contraria à la lei universala d'estalvi de las fôrças, e la segonda, jos l'ancian regim, es encara un privilegi de nautas classes. E pèi, — e pensam qu'es aquí la razon mèstra, per çò qu'es la del còr, que fa tot anar sus aquela bassa tèrra —, à-n aquel pauràs de « patoès », tot lo monde l'aima, mèmes los que se fan fòrts de lo mesprezar : diguns seria pas capable d'analisar las razons prigondas d'aquel afèct, — à-n aquel temps, se fazia pas encara de psicanalís —, mai es totjorn el que, dins los moments de jòia, de bisca, de dolor o de pòu, torna sus totis los pòts : qun es, encara oèi, lo Tolosenc mai enfrancimandejat que se pòt retener de dire « tè », « e ben », o « bodius » ? E pèi, l'activitat literaria, per tan pauc que valga, s'es pas en fait completament calada : se trôba totjorn, ençà-enlà, qualque originalàs que vòl pas plegar lo genolh, qu'ensaja de segotir la joata de la môda e de las convencions. Plan segur, an desmembrat cossí calia escriure, sabon pas res mai dels segrèts de l'art occitan, fan pas qu'imitar, mal o plan e plus lèu mal que plan, Ronsard, Saint-Amand, Delisle. Mantun saquelà trôba dins las sorgas de son amor lo biais d'exprimir l'afogament e la fizeltat, coma Pèi de Garròs o Totsant Gròs. E qun poiria dire çò que Godolin a fait per lo salut de la lenga ? La qualitat de son òbra es pas en causa : çò que compta, es la glòria gegantesca qu'a sul còp coneguda. Es el qu'a empachat l'occitan, el gaire-ben tot sol, e tot l'occitan, de devalar al renc d'un lengatge sens letras, sens art e sens nobleza, vodat al mesprètz definitiu e al debrembièr. Es atal que nôstra lenga

a podut escapar al buf mortal que se n'emportava tan d'autras à-n aquel temps, e durar fins als jorns lumenoses de la Renaissance qu'es prôche.

D'aquela renaissance, dirai pauc de causa : tot òm aiciu ne sap çò que i a à saber. Tot es estat dit dins aquestas parets del prodigi unic que lo sègle XIX vejèt espelir. Se despertant d'una sòmne de quatre cents ans, las letras d'Occitania, en un res de temps, s'enlairan à la cima de la beutat, fan rajar à plen bòrd la font de las valors umanas. Lo mond esmiraglat festeja los Jansemins, los Mistral, la Comtessa es deliurada del claustre ont la tenian presoniera Desconòrt e Enveja... La recòlta es tan bèla, e los segaires son tantis, qu'es pas possible de dire. Cossí comptar totis los obrièrs, grands e pichons, poètas, autors dramatics e comics, romanciers, propagandistas valents, felibres illuminats, totis, los d'aièr, los d'oèi, los que fan la rejunta dins lo libre, lo jornal, la vida politica, la cadiera de la glèisa, l'ensenhament, lo teatre, la radiò, deman al cinemà : totis fôrman la còlha dels bastisseires e dels salvadors qu'an tirat e que tiran nôstre Vèrbe de las ombras de la môrt... Pr'acò, ni a un que podèm pas laisser dins l'anonimat de Totis Sants : ingènè sens parièr, subre-òme — ben-lèu trôp grand, que los discipols lo pòdon pas seguir que de lèn —, incarnation de l'èime de nôstra tèrra, que, d'un vam, a sabut auçar tot çò qu'es nôstre país al meteis renc que las autras culturas de l'Euròpa e subretot de las entitats de l'Union latina ; creator d'una etica e d'una lenga novèlas, d'una fe e d'un ideal

comuns à totis los d'Occitania — çô que s'èra jamai vist —, en vertat, e n'èm fièr d'ôc proclamar aprèp tant d'autres, es plan al grand Mistral que nôstra lenga deurà d'aver escapat al marrit sôrt de tant d'autras. Crenhi pas d'afortir que, dins cap de civilizacion, s'es pas vist un cas semblable : l'eficacitat lingüistica d'un Ronsard, d'un Malherbe, d'un Petrarca, d'un Luther se pôdon pas comparar à la de Mistral. Avètz encara aquî un d'aquelis moments, sens parièrs en dacôm mai, de l'istôria de l'occitan.

Atal doncas l'occitan, tan lèu la fin del sègle XIX, avia pas res per envejar à diguns tocant aquel paissèl necessari à la vida de tota lenga qu'es una cultura litararia fôrta e indiscutibla. Cossî va alavetz que sa posicion sia demorada autant caitiva coma avans Mistral ? Péjer encara, ôc cal plan confessar, perquè las vilas, pèi los borcs, pauc à pauc, lo laissan pèdre de tala manièra que sols, al jorn de oèi, los pageses li demôran fizèls : e i a fôrça campanhas ont 'os mainatges son dreçats à parlar res que francés. Es que la cultura, ja que sia una condicion necessaria, es pas tot per la vida d'una lenga. Las butadas politics e socialas qu'avèm vistas en trebalh fan sentir lor pes de contunh, malgrat los cambiaments prigonds de l'estat de la societat, cal dire plus lèu pel mejan d'aquelis cambiaments. La redde ierarquia del vièlh regim a laissat plaça à una uniformizacion que suprimís los privilègis de casta, o plus lèu que fa passar los bens de las classes d'amont en comun ambe totas las autras. Acô es la conquista mera-

vilhosa dels temps modèrns, e caldria esser plan aule per planher à l'obrièr e al pagés la taula, la farda, l'argent, los plazers e l'instruccion autres còps reservats als rics. Mai del còp lo vièlh mecanisme d'apeticion, que metia lo francés demest los autres bens onorifics o materials, jôga à nôstra lenga lo plus marrit torn : lo francés ven una conquista sociala, l'occitan es un atribut d'inferioritat del mateis biaïes que la candèla, lo regim perpetual de las patanas, lo costume paisant. Çò de plus fòrt es que la promièra part del razonament es justa : saber parlar e escriure la lenga nacionala est un dreit e un dever sagrats per cada Francés, d'ont que sia e quana que sia sa fortuna : es pas lo professor de lingüística francesa de l'Universitat de Tolosa que dirà lo contrari. Mais la segonda part, ela, s'en va tot de biscòrs : que l'occitan foguèsse una *nota infamiae*, signe dé l'incapacitat à endevenir lo renc social e cultural de l'òme modèrn, aquiú l'engana, aquiú lo verin qu'empozona lo fond de la consciencia del Occitans e que nos estofaria nôstra lenga dins ùn afar de cincanta ans, ben-lèu mens, se s'i pòrta pas remèdi. La psicanalisis es de môda, e es tanben de môda de s'en trufar. Em d'aquelis que crezon, e nos fa pas brica dôl d'òc afortir, que la psicanalisis e la psiquiatria son una conquista e un ben-fait de la ciencia, e mai que mai que se pòdon aplicar à l'arma collectiva... Cada Miech-journal recep, à un moment de la sia vida, una cotsa (en francés dizon un *choc*) : lo mai sovent à causa de son accent quand parla francés, serà estat foissat d'una umiliacion que li aurà fait una plaga ama-

gada dins lo subconcient ; o alavetz, per una mecnica de transfert e de cristallizacion, se sortís d'un mejan de pageses, aurà, sens ôc vezer clarament, fait del « patoès » lo simbèl de la condicion dont ensaja de s'arrincar. En seguida de que podèm aver dôas reaccions : o ben nôstre ôme, per un reflex al còp defensiu e agressiu, negarà las valors que pasan per superioras e se farà l'aparaire afogat de l'occitan, tot en gardant dins un recanton de son estre un malaise rescondut, rèst de la vergonha iniciala : es lo cas plus rar. Al sens contrari, la màjer part negaràn la causa à que atribuisson lo malcòr que sentisson, lo « patoès », e faràn tot per lo derapar d'elis e al entorn d'elis, tot en patissent sovent d'aquel refoletèri, que la lenga los ten à totis al prigond de l'èime e dels nèrvis, de per las abitudas ereditarias. De maniera que los enemics mai acarnassits de l'occitan son totjorn d'Occitans : son de refollats. Res se pôt pas imaginar de plus bèstia qu'un complex. Mais tanben res de plus aisit, quand ôm sap, que de lo desnozar : aquelas dècas de l'arma son estat sovent comparadas à-n aquelis ôrres peisses de las mars plus prigondas, que, tirats à l'aire, petan coma de godoflas trôp tivadas, laissant de lor laidor à péna un pessic de pèl sens fôrma. Atal un còp lo lum portat dins los amagadors del còr, s'estavanisson las popôias que s'i èran engofinadas.

Aquestes jorns comença dins nôstras escôlas publicas l'ensenhament oficial de l'occitan, e acô es una granda victôria ; mai aurem pas res de fèrme

tant que, per una propaganda testuda, aurem pas fait comprendre al pòple d'Occitania que sa vergonha de parlar « patoès » tira d'una razitz desondraira e oèi urosament poirida : las mèrcas socialas que cada classe devia portar « al temps dels senhors » ; que, per conquistar los bens à que a dreit, es pas necessari que jete à rons los sius, e qu'es un plan milhor afar d'amolonar los qu'a pas encara o que se ven de ganhar ambe los qu'a totjorn possedits ; que sa lenga es tot just son tesaor plus precios, la fôrma de son èime generos e de sa cultura pròpria, basi de totas las culturas artisticas ; que, al moment ont lo pòple pren consciencia de sa fôrça e de sa valor, renegar sa lenga seria se renegar el meteis, baissar lo cap jos la joata d'aquelis que l'an tan longtemps menat e mesprezat. Mai acô, serà malaisit de ne persuàdir lo pòple dels pageses encara demorat fizèl à l'occitan, se las ciutats balhan pas l'exemple. Cal pas desmembrar que se los dialectes de la Suiça romanda son môrts aquestas darrièras annadas, es que las vilas s'en jautavan ; que se lo catalan es tan fòrt, es que Barcelona l'a rescalfurat e mes pertot al promièr renc. E Tolosa es pas à l'adarrèr : l'exemple magnific dels licèus de nôstra vila es aquí per nos ôc afortir, ont una còlha de mèstres afogats ensenha despèi ongan l'occitan à tot un ramat d'escolans, qu'aurem pas jamais gausat esperar tantis. Las ciutats an oèi un poder atractiu sens limites. Sortirem pas d'aqueste dilemma : o las vilas inhoraràn l'occitan, e alavetz las campanhas faràn çô meteis ; o las gents de las ciutats seràn bilingues, e alavetz l'oc-

citan morirà pas. Acô malgrat los enterraires que nos venon ploramicar que lo corrent de l'evolucion se remonta pas : es pas à una Societat comptant un Norbert Casteret qu'òm vendrà far crezer qu'es pas possible de nadar al sens contrari d'un riu ! E los exemples del gaelic salvat, del retic restaurat, del catalan relevat, son aquî per nos ensenhar que la volontat de l'ôme ôc pôt tot.

Mai vos-aus, Senhes Manteneires, avètz pas besonh de totas aquelas litsons : despèi mai de sièss cents ans, tenètz fizelment vòstre rôlle primitiu, qu'es de mantener, e es pas de vòstra falta se, als sègles de nèit, diguns venia pas presentar res de digne à las vòstras flors d'Occitania ; tan lèu que se son tornats levar los bons obrièrs, avètz tornat acomplir vòstre sacerdocî, e amb'una fe de mai en mai ardorosa. N'es una prôva, oèi, la paciencia ambe que escotatz mas pauras paraulas, que m'an permetut, si que non de dire quicòm de sensat, al mens e ben-lèu de mostrar que tot se pôt dire en occitan, e tan-ben qu'un ôme plan o trôp lengut pôt parlar un brave bocin d'ora dins aquel lengatge. Ambe vòstra ajuda, ambe la de totis los valents arrapats al grand pretz-fait, podèm esser solides que nôstra lenga tant aimada s'expandirà dins son destin sens parièr, que de las nauturas folzentas dels començaments la menèt à un pam de perir, per la reviscolar dins una auçada que, malgrat los pensaments d'oèi, s'enlaira cap al cèl d'un endevenir claufit d'estelas amistosas. Que los verses de fôc e d'aram de la Sibilla de Bigorra ne pônten lo benastre :

Mes èste d'ia ei près der'auha ;
Ed vent qui-s lhèva ei sane e dos.
A p'ito-p'ato, ed Lop es sauva
Decap at b'osc, seguit ded Os...
Ostesa avenenta e galauba,
Ara qu'a punat v'osta arrauba,
Mercés à Diu e gràcia à Vos,
S'aperarà pas mes « *La Prauba* »
Ra lenga d'ôr deds Trobados !

Sô qui Diu v'ô sauvat, es sauva.
Ed vent qui-s lhèva ei fresque e dos...

